

Utrda

KIRJALLISTAITEELLINEN AIKAKAUSLEHTI
TIDSKRIFT FÖR NY KONST OCH LITTERATUR

1 9 2 2

SYYSKUU

♦ N:o 1 ♦

SEPTEMBER

TOIMITUS — REDAKTION

Lauri Haarla, Hagar Olsson, Raoul af Hällström

P. Rautatienk. 15 N. Järnvägsg.

Toimitusaika 12—2 Redaktionstid

Puhel. 42 876 Telef.

Ultrac

KIRJALLISTAITEELLINEN
AIKAKAUSLEHTI

TIDSKRIFT FÖR NY KONST
OCH LITTERATUR

N:o 1

Syyskuun 14. September

1922

MITÄ VARTEN?

Ei ole sattuma, että aurinko, riemu ja hurmio toiselta puolen, ahdistus, viha ja katkeruus toiselta puolen lyövät vastakkain ennen aavistamattomalla tuimuudella kaikkein nuorimmassa runoudessa ja taiteessa. Tämän on synnyttänyt yhteiskunnallinen murroskausi, jonka tunneäärimmäisyyksiä ei enää riitä merkitsemään murhe ja riemu, vaan määrätön riemu ja määrätön kärsimys. Ei ole sattuma, että repivä iva ja julistava paatos voimistuvat. Tämä ei ole sattuma, sillä kovan todellisuuden paine on nyt ihmishengelle raskain ja tämän sisäinen jännitysvoima, lyönti läpi ahdistuksen onnea päin on myös sekä julkein että yleisin.

Miksi näytelmärunoilijat hakevat taas mielellään aiheita kaukaisilta mailta ja ajoilta? Siksi, että nykyajan kaaos nykyhahmoon lyötynä saat-
taa muovautua joko vain torsoksi tai harhaileviksi säkeniksi. Siksi että kaukainen menneisyys on yhtä hämärä ja mielikuvitukselle altis kuin pelastava tulevaisuus. Ja miksi nuorimmissa näytelmätuotteissa isien ja poikien välinen kamppailu on käynyt entisestään säälimättömämmäksi? Siksi vain, että koko murroskausi-
taistelun rintamat ovat suoristuneet ja terästyneet.

Nykyisin lyriikka pyrkii erikoisella voimalla aforistiseen älyn keskitykseen, metaforiseen sala-
moimiseen ja huimaan poljentoon, sillä lyirikon-

kin ja ulkomaailman suhde on jännittynyt ja sähköistynyt. Häinkin näkee taivaat ukkospilvien lomitse.

Ja romaanituotanto! Sen nykyiset suurimmat ja nuorimmat tuotteet muodostuvat maailmansodan historiallisen hulluuden helvettieepoksiksi tai maailman synnytystuskain rohkeaksi symboliikaksi.

Kuten runous, niin myös maalaus ja musiikki, koko nuorin taide on tuimia otteita tuonne ja tänne. Taideluomisessa ojentuvat käsivarret milloin nyrkkinä, milloin haparoiden. Aineksen summattomuus ne herpaisee, mutta ne tahtovat kerran sen kaiken käsittää, koota ja hallita.

Taide on kansallisin ihmishengen ilmauksista, mutta aihevalinta, kielellinen rytmi ja uudeksi muodostuva näkemis- ja tuntemistapa osoittavat, ettei se kaikkien yhteisessä hädän ja pakon totuudessa näe enää kansarajoja, se näkee vain lunastettavan ihmisen. Itse perussuhde, ihmisen ja luonnon suhde, vaatii uudelleen arvioimista.

Onko syntyvä taide ja runous, joka kestää tämän ajan edessä? Onko syntyvä taide-elämää johtavia tekijöitä, jotka avaavat tietä kaikista kansanluokista nouseville eläville runo- ja taidevoimille? Lyhyesti: mikä runous ja taide on kykenevä hallitsemaan henkisesti tämän ajan ja

siis moraalisesti oikeutettu elämään tämän ajan runoutena ja taiteena?

Näihin kysymyksiin vastataan erilaisin huu-doin eripuolilta Eurooppaa. Mutta yhteistä on kaikille äänille kiihko ja voima, tahto päästä irti tyhjästä muotokulttuurista ja lähemmäksi ajan taistelua ja kärsimystä. Ja kaikille yhteinen vaatimus: arvot on uudestaan arvioitava, tie auki nuorille voimille, joiden on vastattava tämän ajan runovoimasta tai runottomuudesta. Kunnioitus jokaiselle taiteilijalle, joka on hallinnut oman aikansa! Mutta taistelua omien taidepyrkimyksiensä puolesta eivät voi välttää meidänkään aikamme nuoret, eivätkä tahdo välttää, yhtä vähän kuin edellistenkään taiteaikojen nuoret. Ja sitä tinkimättömämpi on oleva taistelu mitä ankarampi on murroskausi.

Kaksi asetta on nytkin etsijöillä: kritiikillä selvittävät he älyllisesti itsellensä ja muille aja-

tuksensa, ja omassa taideluomisessaan seuraavat he taidevaistoansa. Tällaisia kriittistäiteellisiä nousu- ja myrskyilmiöitä on esiintynyt useita ja voidaan ne kaikki parhaiten sisällyttää ekspressionismin nimellä kehittyvään hengensuuntaan. Nuoria suuntia kannattavia lehtiä on syntynyt kaikissa maissa. Niinpä veljesmaassamme Virossakin ovat nuoret kirjalliset voimat alkaneet jo ryhmittyä. Mutta meidän maamme on kulkenut jälleen jäljessä. Meillä ei ole tähän mennessä saatu syntymään vapaita palstoja, joilla ennakkoluuloton taiteellisen tuotantomme kritiikki ja kannanotto eurooppalaisiin taiteellishenkisiin liikkeisiin nähden olisi lähimainkaan mahdollinen. Tätä turmiollista puutetta ja yleistä latteutta ja laimeutta on pyritävä poistamaan. Sitä varten on tarpeen kirjallistaiteellinen lehti. Vain sitä varten.

MULTATULIN IDEOITA

Ei mikään tyhmyys ole niin tyhmä, ettei ammattifilosofia sitä silloin tällöin ottaisi huomansa.

*

On häpeä miehelle, että nainen *omassa arvioinnissaan* on sitä korkeammalla, mitä vähemmän hän on ollut tekemisissä miesten kanssa.

Seikka on tarkalleen sama, kuin jaavalaisilla, joiden joutuminen kristittyjen pariin on käännetyssä suhteessa niiden turmeltumattomuuteen.

*

Tottumus tekee tosin taitavaksi, mutta ei aina kyvykkääksi.

*

Totuuden tekeminen ikäväksi ei ole mikään vähäpätöinen rikos. Tämä on eräs minun monista valituksistani kristittyjä ja useimpia moralisteja vastaan.

Totuuden etsimisessä ei meille saa olla pyhää mikään muu kuin totuus itse. Tätä tahtoisin sanoa jumalanpalvelukseksi, jos kerran tämä sana tahdotaan säilyttää.

*

Kirjailijalla, jolla on aikaa kaikki selittää, ei ole paljon kirjoittamista.

Lukijan, jolla ei ole aikaa kysyä: „mitä tämä on?“, ei tarvitse lukea.

*

Kiittämättömyys on väärien hyväntekijöitten keksintö.

*

— Hyvä herra, en ole samaa mieltä teidän kanssanne.

— Kiitän teitä. Tosin arvelinkin totuuden sannoneni. Mutta saada tästä uusi todistus silloin tällöin, se on mieluista.

ERAKON PALUU

Resitatiivi

*Nousta tahdon nopsan
aamutuulen kanssa;
mull' on kiire juosta,
mull' on kiire lentää ...
Nousen surun suosta!*

*Kutsuu sinisiimes,
kutsuu kukkain puunto,
syksyn kuuma kelta ...
Nousen vihdoin, vihdoin
sairasvuotehelta!*

*Koko Luojan luonto
kyllyyttänsä huokaa ...
Niinkuin mettiäiset,
hermot herääväiset,
ihanuuttaan juokaa!*

*Ilon kyynelhelmet
pudotkaa kuin kaste
joka liljan terään!
Ah, ma itken, nauran ...
Kuollehista herään!*

*Kuink' on kaunis hälle
ihmislasten saatto,
ken on ollut vainaa!
Teidät kaikki tahdon
sylihini painaa!*

*Kaikki kantaa tahdon
taakat, jotk' on parsit
kuoleville säännheet.
Teot tehdä tahdon
tekemättä jääneet!*

*Jos on kutsu kuokan,
ahtaan arkipäivän
astun marhamintaan.
Vaan jos nuolet vinkuu,
tähän mahtuu rintaan ...*

*Vierrä silloin halaan
kera taiston ryskeen,
saada syömmeen tänne
elon valtasuonten
vapisevan jyskeen!*

*Kansain huomenkellon,
ajan myrskysoiton
myötä tahdon helää ...
Kaikki soikaa kielet!
Mull' on kiire elää!*

L. ONERVA

TALLINNAN TEATTERIT

Katsaus näytäntökauteen 1921—22

Samalla kuin eestiläisessä kuvaamataiteessa ja kirjallisuudessa on jo jonkun aikaa vallinnut uusien tuulahdusten aika, on teatteri sen sijaan yhä edelleen pysynyt yleisen laimeuden ja mauttomuuden palveluksessa, ja vaikka tästä on ollutkin jonkunlaisia poikkeuksia, ovat ne olleet vain ylimääräisiä yrityksiä sekä ohjelmistoon että näyttämöllepanoon nähden.

Mitä tulee Tallinnan teattereihin, voimme puhua kahdesta vakinaisesta eestinkielisestä teatterista — „Estooniasta” ja „Draamateatterista”.

Nämä eroavat toisistaan useassa kohdin.

„Estoonia”-teatteri.

Estoonia-teatterin järjestely ja ylläpito kuuluu Tallinnan määräävälle yhteiskuntapiirille. Samalle piirille, joka jo monet vuodet on johtanut Eestin ja sen pääkaupungin yleisiä asioita.

Estooniassa saadaan nähdä teatterin ensi-iltoina Eestin kohoavaa suurporvaristoa, nousukasyleisöä ja myöskin hallituksen jäseniä. Täällä istuu toisinaan hallituksen aitiossa esim. valistusministeri, joka on eduskunnan puhujalavalta lausunut, että Eestillä ei ole Juhani Ahoja, vaan ainoastaan „Lentäviä sikoja”.¹⁾ Näin kuvaa tämä mies Eestin kirjallisuutta ja taidetta. Mutta täällä löydettäneenkin tositaideetta kevyistä opereteista.

Estoonian kannattavat kyvyt eivät ole kylläkään aivan samalla tasolla kuin sitä tukevat piirit.

Ensin mainituilla tarkoitan teatterin johtajia Erna Villmeriä ja Hans Lauteria sekä näytelmäkirjailija-teatterinjohtaja Hanno Kampusta.

Rouva Erna Villmer on esittänyt muutamia vaikuttavia näyttämöllepanoja, kuten kuluneella näytäntökaudella Jules Romainin „Vanha Cromedeyre” ja Aristofaneen „Lysistrate”. Mutta yleensä hänen naisellinen sievistelynsä on tar-

vellyt monessa tilaisuudessa hänen näyttämölle asettelunsa, kuten v. 1921 keväällä Hasencleverin „Poika”-kappaleessa, jolloin, alistuen nähtävästi teatterinjohtajan naiselliseen tahtoon, näyttelijätär Hilda Gleser pyrki ylenmäärin sievistelemään.

„Vanhaa Cromedeyreä” kannattaa nähdä Tallinnassa, teatteriköyhässä kaupungissa. Minkä verran tämän näyttämöllepanossa oli alkuperäistä, minkäverran Pariisissa nähtyä, siitä on kiisteltu. Mutta luulen, että Erna Villmer teatterinjohtajana samoin kuin näyttelijättärenäkin kykenee toimimaan itsenäisesti. Hänen imelä impressionistinen tulkintansa saattaa olla meille joskus vastenmielinenkin, mutta sen taidearvo jää pysyväiseksi. Mitä siitä, ettei hän ole se, jota odotamme. Odotettu tulee hänen jälkeensä.

Hans Lauter, rouva Villmerin vakinainen vastanäyttelijä, on näyttelijänä parhaimmat voittonsa voittanut L. Lotharin „Kuningas Arlekii-nin” ja Jules Romainin „Vanhan Cromedeyren” esityksissä. Hän tuo näyttämölle Erna Villmerin vastakohtana ekspressionistisen jyrkkiä liikkeitä ja voimakkaan paatoksen — mutta myös yksitoikkoisen ja kähisevän äänen. Hänen eleensä eivät puhu meille uutta, hänen paatoksensa ei tempaa mukaansa. Eikä hän teatterin johtajanakaan kohoa Erna Villmerin veroiseksi.

Ensikädessä uutta ohjelmistoa ja uutta tekniikkaa on esittänyt Hanno Kampus. Hän ei ole niin paljon luova voima, kuin ennen nähdyn älykäs popularisoija. Kaiserin „Kaasu” esitettiin v:n 1920 syksyllä hänen näyttämölle asettamaan ja Karl Jakob Hirsch'in (Freie Volksbühne, Berlin) mukaan valmistetuin dekoratioinein. Mielenkiintoinen oli myös v. 1921 Shawin „Kapteeni Brassboundin herääminen” — mutta siitäkin väitettiin (V. Mettus, silloinen Päevalehden teatteriarvostelija), että se oli Berlinissä nähdyn näyttämöllepanon kopio.

Hans Lauter ja Erna Villmer ovat näyttelijöinä teatterinsa päätekijöitä. Nuoremista ansaitsevat huomiota Hilda Gleser, miehekkään

¹ Nuoren kirjailijan Albert Kivikkaan futuristinen esikoisteos, joka erikoisesti ulkoasullaan — painettuna olutpullon kilpipaperille — synnytti pahennusta vakavissa piireissä.

eloisa nainen, sangen älykäs ja tehtäviinsä antautuva sekä paraikaa sairas Toomas Tondur, eteenpäin pyrkivä kyky, jolla on käsityskyky ja taiteen rakkaus, ja Hugo Laur, tyydyttävä tulkitsija, jolla ei kuitenkaan ole suurempaa mielikuivitusvoimaa.

Draamateatteri.

Draamateatteri, edellistä nuorempi vuosiltaan, on ollut keskiluokan teatterina.

Teatterin johtajina toimivat viime näytäntökaudella Paul Sepp, Paul Pinna ja Aleksander Teetsoff.

Paul Sepp on kasvanut Venäjällä ja työskennellyt pitkähkön ajan Moskovon Taiteellisessa teatterissa. On venäläistynyt, tuntee ja ymmärtää erittäin hyvin Moskovon Taiteellisen teatterin aatteet ja saavutukset, mutta on kokonaan syrjässä kaikesta muusta.

Seppin ohjelmisto on peräisin Moskovon Taiteellisesta teatterista — venäläinen symbolistinen draama. Hän alotti v. 1920 Moskovassa Dickensin „Sirkka liedellä”-nimisestä kertomuksesta näyttämölle asetetulla kappaleella, näytteli Leonid Andrejevin draamat „Ihmisen elämä”, „Kuningas”, „Nälkä”, „Valtameri” j.n.e.

Sepp esittää aina ennennähtyä tai jonkin ennennähdyn pohjalla. Puuttuu elävää mielikuivutusta, mitä kuitenkin vaatisi hänen ohjelmistonsa. Hänen teatterinjohtajakyvyssään ei ole tuoreutta. Mutta hänellä on luja tahto palvella taidetta. On mielenkiintoinen Moskovon Taiteellisen teatterin aatteiden Eestiin istuttajana. Ja sellaisena hänellä säilyy oma paikkansa Eestin teatterin historiassa.

Paul Pinna on Tallinnan hienoimman yleisön (mutta ei taideyleisön) suosikki kabarettiesityksissään. Näyttelijä, jolla on suuret luontaiset lahjat ja josta kenties olisi kerran voinut tulla teatterin johtaja. Mutta hän on työssään siksi huolimaton, että häntä niin näyttelijänä kuin johtajanakaan voi vaivoin toden kannalta ottaa.

Aleksander Teetsoff on asettanut näyttämölle tähän saakka ainoastaan huvinäytelmiä, mutta viime näytäntökaudella tuli hän näyttämölle sovitaneeksi Georg Büchnerin „Woyzeckin”, tai-

dearvoltaan mielenkiintoisen sekä tuoreudeltaan ja tyylikeydeltään huomattavan kappaleen. Mutta minkäverran siinä lopultakin oli teatterin johtajan työtä, on vaikea sanoa. Todennäköistä on, että näytelmän kirjoittaja teki enemmän kuin tavallista eikä sentähden „Woyzeckin” raikkaus ollut Teetsoffin ansio.

Näyttelijöistä herättävät huomiota Pöder, nuori, kyvykäs mies, sekä rouva L. Reimann, joka ei vielä ole sanonut viimeistä sanaansa ja herättää hyviä toiveita.

Mainituista teatterin johtajista on ainoastaan Sepp jäänyt työskentelemään nykyiseksi näytäntökaudeksi, kun taas Pinna ja Teetsoff ovat eronneet. Draamateatterin tappio ei ole suuri huolimattoman aineksen eroamisesta.

Eronnut on myöskin näyttelijä Pöder, joka on mennyt Tarttoon „Vanemuine”-teatterin johtajaksi

Muu Draamateatterin näyttelijäkunta ei herätä huomiota.

Tänä vuonna on tullut uusia voimia, mutta vähäisessä määrässä.

Yleensä:

Tallinnassa ei voi vakinaisesti käydä teatterissa taiteellista nautintoa hakemassa. Teatteritekniikka on kohonnut, on syntynyt „teatteriyhteisö”, joka käy teatterissa ajanvietteeksi, mutta oikeaa taidetta on vähän. Keskinäisyyttä, tyydytään vähään. Ei ole ihme, että ruotsalainen sirkus „Continental” pyrkii kilpailemaan teatterin kanssa: sama yleisö molemmissa. Ja niinpä liekin että, jos kerran ei taiteesta pidetä lukua, pikemmin sitten sirkus. Teatterilta vaadimme enemmän.

Taiteellisen tuoreuden suhteen voi asettaa suuremmat vaatimukset nuorille laitoksille — Teatterikoululle ja alkavalle „Hommik”-teatterille, josta toiste. Vanhoille teattereille — ei. Yksi on varma: ne, jotka hakevat teatterista taidetta, ihmistä ja elämyksiä — ne jäävät kylmiksi niin Estoonian kuin Draamateatterinkin näytännöissä.

Tallinnassa, elokuulla 1922.

ORMI ARP

TANSKAN NUORI RUNOILIJA

Emil Bønnelykke.

Nuoren kirjallisen Tanskan toivo.

Hän on matkailijarunoilija, ajan ja paikan vaikutusten miltei journalistinen vastaanottaja, herkkä ulkomaailmalle — kuten Walt Whitman, Kipling, Johannes V. Jensen.

Hän on hullaantunut elämän monisärmäisyydestä ympärillään, juopunut elämästä ja aurin-gosta. Hän itkee ja kärsii maailman lohdutto-man tuskan tuntiessaan. Ja hän on ennen muuta utelias — lapsen, nuoren ihmisen tavoin utelias elämän suhteen, iloisen valmis kokemaan kaiken sen mitä elämällä on tarjottavana. Siksi hän jos kukaan ansaitsee kunnianimen Tanskan nuori runoilija.

Emil Bønnelykken ensimmäinen teos ilmestyi v. 1917. Se on runokokelma ja sen nimenä on tietysti „Ild og Ungdom”. Tuli ja nuoruus — siinä ne kaksi elementääristä voimaa, jotka kuo-huvat tämän runoilijan sielussa, niiden painosta ovat kaikki hänen teoksensa syntyneet. Hän on nuori, ja uudenaikaisesti nuori. Häntä innoitta-vat suurkaupungin lukuisat vaikutteet, tekniikan uudet ihmetyöt. Hänen seuraavat runokokoel-mansa ovat „asfaltin lauluja”, „kadun legen-doja”, niissä on vapaat rytmit ja loppusoinnut-tomat säkeet. Tämä runous on jonkinlaista proosa-poesiaa, se vähättelee vanhoista muo-doista, se on voimakasta ekspansiivista himoa, joka tuskaisan innokkaasti käy käsiksi sekä suo-rasanaiseen että runomuotoon vapautuakseen yl-täkylläisyydestänsä.

Hän on kirjoittanut kauniin „Katu”-nimisen runon, jossa koko runon muodostavat rytmillisin jaksoin toisiinsa liitetyt tytönnimet. Hän on kir-joittanut nykyisyyttä intohimoisesti palvovan ru-non, nimeltä „Automobiili”, runon jonka on luo-nut aito tunne, ei keikailu. Olet herkkä kuin rat-suhevonen, hän sanoo, sinulla on hermot kuin kauriilla, omistat nopeuden kauneuden. Tällä runoratsullaan tämä nuori ja iloinen nykyajan-runoilija kiittää huimaa vauhtia läpi maiden ja kaupunkien, kulkurin ja uneksijan vaistoin, aina aprikoiden ikuista probleemia: nuoruuden ja ro-

mantiikan suhdetta poroporvarillisuuteen ja sie-lujen ummehtuneisuuteen. Hänen iloinen mieli-halunsa „kauhistuttaa porvaristoa” voi joskus saada melkein pä futuristiset muodot, kuten esim. siinä. paljon huomiota herättäneessä tilaisu-uudessa, jolloin hän lausuttuaan „pateettisen sin-foniansa”, runoelman, nimeltä „Rosa Luxem-burg”, revolverillaan ampui laukauksen ilmaan Loppuefektin kun piti olla oikein modernisen!

Paitsi runoja, on Bønnelykke julkaissut näy-telmän „Den troskyldige”, jossa selvitetään ris-tiriitoja runoilijan ja työläisten, henkisen vapau-den ja organisatorisen kurin välillä, sekä lisäksi pari romaania, joista „Spartanerne” ilmestyi v. 1919, „Joschja Ogoll” v. 1920.

„Spartanerne” on sotavuosien luoma, sotaa vastaan kirjoitettu. Se on täynnä heleintä, her-kintä lyriikkaa ja brutaalisinta, verisintä todelli-suudenkuvausta. Tämän minä-kirjan päähen-kilö, joka vuorotellen esiintyy spartalaisen jousi-miehen, maailmansodanaikuisen rintamasotilaan ja tanskalaisen rekryytin haahmossa, symbolisoi järkyttävästi sen nuorison parhaimmistoa, jonka oli pakko ottaa osaa äskenkuluneiden epätoivois-ten vuosien tapahtumiin.

Tämä nuorukainen on voimakas ja urheilun karkaisema, hänelle aseharjoitukset ovat reip-paan iloista leikkiä, hän rakastaa sotilaanam-mattiansa. Hän on köyhä, yksinäinen, ilman ys-täviä — siksi myös arka ja ylpeä. Hän on haa-veellisesti rakastunut nuoreen tyttöön, joka odot-taa häntä kotona. Spartalaisen jousimiehen kir-jeet kauniille lemmitylleen maalailevat ihanteel-lisin, valoisin värein verileikin ihanuutta, sodan-käynnin kuria, alastomuutta ja sankariliisuutta. Mutta sitä vastoin kuvat oman aikamme maail-mansodasta esiintyvät taukoamattoman helvetin-loimun tulipunavalaistuksessa. Kuumat, kum-mitusmaiset hourekuvat ajavat sotilaan silmien ohi. Hän tuntee kuolemanpelon sanomattoman kauhun kourivan sydäntään. Hän on takertunut piikkilanka-aitojen pirulliseen labyrinttiin tai va-jonnut juoksuhautojen likaiseen mutaan. Kaikki niityt ja kentät ovat hänen silmissään täynnä

hautoja — ristejä, ristejä, ristejä. Lopulta hänen kauhusta jäykistynyt katseensa huomaa sotarampojen aavemaisen, avuttoman kulkueen. Kainalosauvaiset ihmishylt — jalattomat, kädettömät, sokeat.

Mutta tanskalainen rekryytti, jonka kiihottavat marssinsäveleet olivat hypnotisoineet hetkitäiseen sotaintoon, tahtoo vihkii elämänsä sodan voittamiseen:

„Rakkaus on se miekka, joka osuu syvimpään. Sen rinnalla viha on voimaton, arvoton. Sodalla on rehellisyys, raittius, raakuus, suoruus, alkuperäisyys, vaan sillä ei ole rakkautta... Joka rakastaa, ei tapa. Joka vihaa, rakastaa sotia. Sota on rakkauden surma. Vaan rakkaus ei anna surmata itseänsä. Siksi ovat sodat loppuvat.”

Ja voittoisa spartalainen ojentaa kätensä lakedaimonilaiselle viholliselleen sekä nimittää häntä veljeksi. Sillä molemmat kirjoittivat runoja.

Bønnelykken sankari on samalla kertaa voimakas ja hellä, kuten nuoruus itse — siksi hän on niin kaunishahmoinen. Koko kirja on rohkeaa nuoruutta. Siinä väreilee ja loistaa fantasia, lyriikka — nuoruus. Se on täynnä vallattomuutta, sensatsioonihaluja ja affektatsioonien, kuten nuoruus. Sen äänitäyteisen orkesterinmelskeen takaa kuuluu nuoren sydämen kaipaava ja nyyhkyttävä sykähtely.

Romaanin nuori sotilas oli varmasti ennen rekryyttiaikaansa ollut nykyisyyden runoilija, iloinen ja reipas *globetrotter*, jonka intohimona oli ollut talsia suurkaupungin asfaltteja, painaa mieleensä junien kulkuvuoroja sekä seipitellä runoja bulevardilla astuskelevien neitosten kauniista silmistä. Tällainen *asfaltier*, runoilija ja maailmanmies, on myös „Joschja Ogoll'in” päähenkilö. Tämän nuoren Karl Akselin suonissa rupeaa aaltoilemaan salaisen riemun rytmi, kun hän saa tuntea sähköisin siivin kiitävänsä kaukaisiin maihin, yhä kaukaisempiin ja vieraampiin. Hän janoaa matkoja, vieraita olosuhteita.

Hän ajaa luotaan tunnesyyt, jotka voisivat piättää häntä yhdessä paikassa. Hän tahtoo olla kylmä ja järkevä maailmanmies, joka savukettaan polttaen kävelee asemasillalla, mukavan vapaana nuoruudesta ja kaipuusta. Hän tahtoo olla elegantti maailmanmatkailija — nimittää jo Eurooppaa isänmaakseen, kohta muitakin maanosia, valtameriä!

Vain Joschja Ogoll, tumman sielukas juutalainen neitonen, johon hän sattumalta tutustuu Berlinin—Breslaun junassa, pääsee tuntemaan, että Karl Akselin kontinentaalisen sielun perimmäisessä kamarissa asustaa pieni nyyhkyttävä lapsukainen, yhtä koditon ja yksinäinen kuin Joschja Ogoll itse. Joschja vasta huomaa että tuo lämmin, hiljainen ja rikas mies, jonka suudelmat ovat niin voimakkaat, hyvät, kypsät, on sama ja kuitenkin toinen kuin kylmä gentlemani Friedrich-strasseaseman kolmannella sillalla. Hän on uneksija, uneksija. Mies, ei — ihminen, joka ajaa ympäri maailman löytääkseen itsensä, päästäkseen kypsyys, ylemmydentuntoon. Kuitenkin — hänen sisässään on hento, herkkä olento, joka itkee ja runoilee. Ja sen olennon nuoruutta, heikkoutta, epävarmuutta, kaipuuta, riemua, itkua ja haaveilua ei tunne kukaan muu kuin Joschja Ogoll, juutalaistyttö Pragissa.

Vaan New York odottaa nuorta runoilijaa, maailman keskus vartoo. Hänen täytyy saada kävellä muutama päivä edestakasin Broadwayn ja 42:n kadun kulmauksessa. Hänen on jätettävä Joschja Ogoll. Hän tuntee kohtalonsa. Hänen on koettava seikkailu, suuri maailma. Hänestä on tullut kodittomuuden uhri.

„Joschja Ogoll” on kaukomaankaipuun kirja. Sen tunnelma on samalla riemullista ja ruusunsekaista, sykähdyttävien muistojen ja ihanien toiveiden kyllästyttämää. Emil Bønnelykken sydän sykkii oman aikamme levottomaan, reippaaseen tahtiin — siksi hänen nuori lyriikkansa vangitsee ja tenhoaa.

R. H—m

ILTA

MARIE UNDER

*Ilta: portit suljetaan ja lukkoon lyödään majat:
Sielun heittävät sen kaikki vapahtajat.*

*Ylväät siltansa jo nosti pilviin päivä:
Kaidepuu kuin katoa — käsi helmaan vajoaa kuin kinnas räivä.*

*Puvun myötä katkee rohkeus ja selkäranka meillä:
Moni kotonansa koditon kuin kulkurparka kerjuuteillä.*

*Hetki tullut on niin paljost' erota ja jäädä vaille:
Jäädä auringotta, sen jo pimetessä illan maille.*

*Nimemmekin putoo meistä, niinkuin vyö mi meidät kokoon nitoo,
kunnes uni nimettömän seitein sitoo.*

*Ruosteläikät syksypajuin putoo maahan näljäisinä:
Yö saa sitä suuremmaksi, mitä pienemmäksi sinä.*

*Äärettyydess' olet alasti: vain loppumattomuus ja kurja sydänpalo,
tää on pimeässä ainut hehku, ainut aamunvalo.*

*Aukee sydämessä haava, ammoisajan punertavan silmän lailla:
Hourailemme olevamme elon kaikkeutta — itseämme vailla.*

Tekijän vironkielisestä käsikirjoituksesta suom. LAURI HAARLA

LOGIIKKAA NYKYAJAN NÄYTTELIJÖILLE

Joka ajan näyttelijä on kaikista taiteilijoista onnellisin, koska hän pakosta varjeltuu siitä narrimaisesta kunniasta, jota muut taiteilijat lohdutukseen ylistävät ja sanovat jälkimaailman tunnustukseksi. Näyttelijällä ei ole muuta jumalaa kuin nykyaika. Suurenkin näyttelijän muistoa jälkimaailma muistaa vain haamuna s.o. vainajana. Hän on hetkessä elävä, ikuisuudessa kuollut. Hän varjeltuu jumalista, jotka ovat attribuuteiltaan hämäriä tai — suuria tuntemattomia. Hänen jumalansa on alati kova ja myrskykausina julma. Mutta aina selvä: suosio ja loisto tai vihellys ja pimeys. Jos katsomo pysyy mykkänä, vailla huokausta ja naurua, ei näyttelijä ole taiteen rintamalla sotinut lainkaan. Hänellä on onni kaatua, ennenkuin on merkitty armeijan kirjoihin.

Siis: näyttelijä saa elää ilman historiaa, heitettyä hetken ja nykyajan kouriin. Miten tarjota näitten kourien puristuksessa omaa totuutansa? Miten korvata puuttuva laajuus ajassa joka muille seppelöimättömille taiteilijoille on edes samankaltainen lohdutus kuin kerjäläiselle klerikaalinen paratiisi? Tässä on ollut ja on näyttelijälogiikan kahva ja kärki. Ja vastaus on ollut myöskin alati sama: Välitön voimakkuus ja teho, intensiteetti, tuhotkoon ajan ahtauden ja muuttakoon voitoksi hetken liian-lyhyen etsikköajan.

Onnellinen näyttelijätemperamentti! Se merkitsee tiivistetyintä intohimoa taideluomisen tunteasteikossa. Sen *tulee* tätä merkitä, koska — kuten sanottu — sen totuudella ei ole aikaa *odottaa* tunkeutuakseen ajassa tuonnempana ja vieläkin tuonnempana läpi penseyden ja velttouden kaipauksen ja odotuksen hermoihin saakka. Tämä on teesi.

Mutta miten toteutuu tämä intohimoista tiivistetyin?

Nyttelijäkäsityöläiset ovat sitä joka aika etsineet hautovasta ja märehdivästä analyysistä ja nurkkakritiikin edessä onnistuneetkin, vieläpä voittaneet itselleen älykkyyden mainetta. Varsinkin niinä vuosikymmeninä, jolloin erittelysairaus

on tarttunut muotihulluuden vimmallalla koko- ja puolisivistyneistöön, yllyttänyt kaikki loistamaan ihmissielun erittelevällä „paljastuksella” ja „ylentänyt” yksinpä juorunkin salonkianalyysiksi, ilotulitukseksi lähimmäisen kustannuksella. (Tämä analyysisairauden jälkitauti, jolla lie nimenä „pinnallinen erittelymania”, vaivaa — sulkuumerkeissä sanoen — vieläkin monia niistä, jotka meillä olivat „nuoria” 90-luvulla.) Lyhyesti: Näyttelijäkäsityöläiset tyytyvät suorittaessaan näytelmän runotajuamista analyysiin, joka asettaa heidät kappaleeseen nähden alusta pitäen helppohintaiseen kirjallis-kriittilliseen suhteeseen ja näytellessä reprodusoijan runotto- maan ja intohimottomaan asemaan. Tyytyvät osaan, jättävät kokonaisuuden. Tätä tietä ei ole päästy muuhun kuin paheeseen.

Diletantit ovat joka aika tavoitelleet intensiivistä vaikutusvoimaa m.m. ontolla päätöksellä, joka on inhimilliselle luonnolle vierasta kieltä, ja kääntäneet näin mielet pois elävästä runopäätöksestä. Nykyisin näyttävät nämä näyttämön pintakeikkujat piiloittavan temperamenttiköyhyytensä teatteripäätöksen näennäisen vihollisen, mutta taiteellisessa ala-arvoisuudessa sen lihallisen sisaren, „hienosti hillityn” näyttelijättären hameisiin. Tämä laji „taiteellisuutta” elää myös esteettisenä jälkitautina näyttämöillämme. Mutta ei ole koskaan koroittanut sitä intensiteettiä, jonka lähde tässä kirjoituksessa haemme.

Mutta ajan henki! Tämä ei ole tyhjä sana, vaikka sitä on tuhannet kerrat tyhjänä heitetty kuulijakuntaan nuorisoseurain puhujalavoilta. Tämä henki, ajan intohimomäärä, se on jokaisen ihmisen tunteelle välitön tosiasia ja taiteilijätemperamentille se alati ympärillä väreilevä ilma-kehä, jossa hänen sielunsa elää ja liikkuu. Ja tästä, nykyajasta, yleisö ottaa mittapuunsa suhtautuessaan näyttelijästä uhoavaan voimaan. Joukoilla ei ole mittapuuna edellisten teatterikausien suuria muistoja. Harvalla on runollisen mielikuvituksen läpinäkevää silmää, jonka avulla voisi näyttelijän esitykselle asettaa kaikenpuolisia taiteellisia vaatimuksia. Tämän tähden suuri yleisö

Viljo Kojola ynnä Aurinko, kuu ja valkea hevonen

ei kieleen, ei kielenkäyttelyyn eikä yleensä keinoihin ja näiden tehoisuuteen nähden osaa näyttelijältä vaatia enempää kuin on tottunut näkemään. Vieläpä taiteilija, antaessaan enemmän kuin mihin yleisö on tottunut, saa osakseen vastustusta. Onpa rappion kausia, jolloin jaloinkin näyttelijäorgaani jää voimattomana kaikumaan yleisen tyhjyyden ja raihnauden keskellä.

Mutta näyttelijätaiteen ytimelle ja hengelle, ulkonaisten keinojen ja sisäisen näkemyksen yhteistulokselle: inhimilliselle liikutus- ja vaikutusvoimalle on suurella yleisöllä olemassa välitön perusvaatimus. Sen tulee jännitysvoimaltaan vastata ajan henkistä puristusta.

Mitä oli elisabetilaisen ajan englantilainen näyttelijä, jonka intohimovirta ei kyennyt kuo-hullaan vastaamaan sitä innostuksen hyrskettä, jonka oli synnyttänyt suuri voitto „voittamattomasta” Armadasta. Se voitto ei ollut päivänta-
pahtuma. Se oli kahden maailmankatsomusrin-

taman yhteentörmäys. Se vastasi *tekona* ajan sisäistä jännitystä. Tai olisiko ollut suosion arvoinen näyttelijä, jonka äänen lämpimyys ei kohonnut tasolle ja yli sen ihastuksen, joka koko kansakunnan huulilta huokui neitseellistä kuningatarta kohtaan. Sillä Elisabet ei ollut eräs nainen. Hän oli kaikkien luoma ja tarvitsema aurinko, osa ajan yhteisinnostuksesta. Elisabetilaisen murroskauden elämänvoima ei voinut sietää itseänsä heikompa intohimovirtaa näyttelijän huulilla. Ja synnytti runsaan ja rikkaan teatterielämän, huolimatta puritaanisista vastavoimista.

Kukaan ei kieltäne meidän elävän murroskautta! Traagillisessa rymäkässä, viisaudella prameilevassa hulluudessa ja kyynillisimmän belzebubin silmällä katsottuna: koomillisen hätäisinä suuressa rysässä.

Mistä näkökulmasta katsottaneenkin: ajan intohimomäärä on valtava. Sen kykenee täydessä voimassaan ilmoille huutamaan ainoastaan alkueläin tai tuomion pasuuna tai näyttelijöitten Messias.

Näiden ääntä ei ole näyttämöillämme kaikunut. Eivätkä ihmeet meitä autakaan. Mutta usko niiden tuloon ei ole muuta kuin himo työhön ja rakkaus työssä.

Mutta missä on huutavan ääni, joka omalla voimallansa paljastaa näyttämöittemme nykyisen intohimomäärän riittämättömyyden *tämän* ajan ihmisen sisäiselle nälälle ja hädälle. Ja toisekseen: missä ovat tehtävistä ensimmäisen suorittajat: totiset ja rohkeat miehet, jotka muokkaavat lujalla työllä ulkonaiset keinot kelpoisiksi kestävämpään suurempaan tunnepainetta kuin tähän saakka on näytelmän tulkitsemisessa tarvittukaan.

Muistelen *Tieckin* sanoneen jo lähes sata

vuotta sitten: Milloin on esiintynyt suuria näyttelijöitä, silloin ovat nämä säännöllisesti panneet toimeen *reformin*, eritoten *lausunnassa*.”

Tämän lausunnallisen reformin vaatimus on näissäkin päätelmissä käytännöllisin tulos. Lausuntataidon ja muiden ilmaisukeinojen ennalleen jättäminen merkitsee sitä, että *tämän* ajan paineesta purkautuneita näytelmiä ei kyetä näyttämöillämme tulkitsemaan sitenkään, kun niiden esittämiseen jo olisi harrasta tahtoa olemassa. Ei kyetä myöskään klassillista ohjelmistoa modernoimaan. Kuten on meillä jo pitkän aikaa nähty käyvän. Teatteri voi tulla *esteeksi* tämän ajan kaipaaman runohengen ja ajatusten tielle, jos se ei avaa väljemmälle niitä sulkuja, joiden lomitse sana virtaa. Tässä päätelmien lopputulos.

Ja edellisten väitteiden yhteistulos: Näyttelijätaiteelle on oleellista ahtaus ajassa ja tämän vuoksi mitä tiivistetyimmän intohimon vaatimus. Mitä tuimempi myrskykausi, sitä tinkimättömämpi on tämä vaatimus. Me elämme murroskautta. Näytelmärunous elää samaa myrsky- ja kuohunta-aikaa. Katsomo henkii saman paineen

alla. Joskaan se ei tiedä neuvoa vapahtavaa tietä. Teatterin tehtävä on kasvaa voimassa, elämyksen rohkeudessa ja ilmaisukeinoiltaan ajan vaatimusten mukana. Ei ole kysymys ihmeestä, on kysymys työstä!

Meidän teattereillemme ei ole liian aikaista pyrkiä uuteen nousukauteen.

O—s

ULTRAN KIER TOKYSELY

Lehtemme yhtenä päätarkoituksena on yleisön lähentäminen taiteilijoihin, myöskin näiden luomis- ja työtapaan. Luomisen prosessi ja mekanismi, nekin ovat personallisia seikkoja ja erilaatuisia eri taiteilijoilla. Tilaisuus kuulla niistä on lukijalle kuin käynti taiteilijan työkammiassa.

Tässä mielessä tulemme lehdessämme jatkuvasti kääntymään eri taidealojen edustajien puoleen, vähitellen rientäen kysymyksinemme

läpi kaikki taiteilijapiirit. — *Näytelmäkirjailijoille* lankee ensiksi arpa ja kysymys:

Kuinka kirjoitan näytelmää?

Kehoitamme siis kohteliaimmin arv. näytelmäkirjailijoita lähettämään kysymykseemme vastauksia, joista kirjoittajan personallinen luomis- ja tekotapa näytelmäaiheen synnystä alkaen loppuratkaisuun, ehkäpä viimeistelyynkin, saakka käy lukijoillemme ilmi. **TOIMITUS**

T. K. Sallinen

VÅR UPPGIFT

En båge, spänd till bristning, är människoanden i detta nu. Skall den brista eller skall den, tack vare den oerhörda spänningen, nå vidare än någonsin förr, det är den stora frågan. Konsten, den ljusaste av den mänskliga kulturens pilar, ligger darrande på bågen, i väntan på den stora starka hand, som skall förlösa den och med all jordiskhetens makt slunga ut den i fjärran oupptäckta rymder.

Vår tro, vår glada förvissning är att denna mänsklighetens starka hand även nu, som så många gånger förr, skall förmå utföra sitt förlösande värv, att den även i denna förtvivlade brytningstid skall förmå samla alla nya spirande krafter och med deras hjälp sända den ljusa pilen ut på upptäckarfärd. Det gäller bara att med friskt mod gå lös på allt det gamla och fallfärdiga, det svaga och anfrätta, som likt en stelnad skorpa lagrat sig över kulturens formationer.

Även denna hårda, ofruktbara skorpa var en gång glödande lava, det är sant: men den eld, som varit dess ursprung, är slocknad för länge sedan, dess tid är förbi, den är blott ett hinder och ingenting annat. Nu är tiden inne för nya eruptioner, vilka i glödande prakt skola överträffa sina föregångare, emedan djupen, som utspy dem, äro dunklare och omätligare, än under tidigare epoker.

Det är i denna mening vi anse, att den konst vi nu gå emot, är ny. Vår tid är den sociala orons och kraftmätningens tid, samhället är likt en trollgryta, där motspänstiga viljor koka och sjuda i sällsam brottnings. En sådan jäsning frigör krafter, som tidigare varit bundna, de stora sovande djupen vakna och vilja pröva sin styrka i den eviga kampen om ljuset. Och ju större djup, desto praktfullare eruptioner, ju starkare spänning, desto djärvare flykt hos pilen.

Vår tidskrift vill vara en valplats för denna strid mellan ungt och gammalt, för så vitt den gäller konst och litteratur. Vi tro att konsten i detta nu har en större betydelse för hela mänsk-

ligheten än knappast någonsin förr. Ty nu är konsten inte längre en lyxartikel, den är inte en blomma i knapphålet, vilken bäres och beundras av dem som ingenting annat ha att göra: nu har den blivit ett livsbehov, den har blivit det levande vatten, som människan behöver till att fukta sitt bröd med.

Vår front är dragen över alla konstens områden. Teatern, denna gamla, ärevördiga institution, som i alla tider stått i närmaste kontakt med livet och tiden, är starkt beträngd och behöver en genomgripande omdaning för att kunna stå sig inför det moderna livets påfrestning och bli vad den skall vara: en levande faktor i folkens utveckling. Den litterära fabriks- och reklamvaran intar i våra dagar en onaturligt dominerande ställning, som hotar att förkväva de djupast konstnärliga temperamenten, de djärvaste och renaste viljorna: här om någonstans är ett ärligt handtag å ena sidan och ett oförsonligt hat å andra sidan av nöden. Här om någonstans behövas spalter, som stå öppna för alla dem som vilja våga något. Vi ha blott att se till, att inga fördomar stå hindrande i vägen för det fria, konstnärliga ordet.

Även måleriets, musikens, danskonstens genier lida av bojor, som hindra dem att utveckla den nya eldiga rytmen, vilken ensam förmår tillfredsställa vår generations hjärtan och hjärnor.

Vår uppgift är att bereda väg för denna rytm, detta ord, denna röst som nu, en fågel Fenix lik, kanske för tusende gången stiger ur vanans, fördomarnas och formalismens aska.

TILL REDAKTIONEN AV „ULTRA“

Av komponisten Ernest Pingoud ha vi haft glädjen att mottaga följande hälsning, som vi återge i översättning från författarens tyska manuskript.

Ni uppmanar mig att medverka i Eder tidskrift. Då gränserna för Edert „program“ inte äro några gränser (givs det väl i konsten över huvud program?) lovar jag gärna att deltaga.

Av egen erfarenhet vet jag, att ett drygt ar-

bete väntar Eder i Finland, då det gäller att skapa förståelse för den nya konsten. Här anses det ju vara ett brott mot folkmedvetandets heliga ande att uttala övertygelsen, att den nationella konsten aldrig kan vara den högsta, enär den bottnar i det koloristiska. De bästa och största bland de skapande voro dock städse „utan fädernesland” och stodo utanför raserna. De tillhörde snarare en annan nation, som icke är av denna världen, som icke bestämmes av något geografiskt läge, ja, knappast äger ett jordiskt språk.

Av djupaste hjärta tillönskar jag „Ultra” varaktighet och tro på sin goda sak, men även gärningar från de skapande konstnärernas sida. Jag hoppas att drömmarna och önskningarna skola finna det sanna uttrycket i starka övertygande konstverk, vilka, oberoende av tradition, detta, som man kallar „skönt”, oberoende av nationalism och politik, ha det enda målet, som tallösa vägar leda till: att skapa en stor konst. Kan jag härvid hjälpa „Ultra”, anser jag mig ha fyllt min uppgift.

ERNEST PINGOUD

LIDANDET

I.

Naglar stinger mitt hjärta
(borrar och borrar)
rasande lidelse
(eld och lidande) —
orkanflykt.
O skarpa förtvivlan! —
beskaste sötman bubblar.
Störttårar nervslimsor själsflisor —
stiger ej mänskan fram
gudträcken
avfallna avfallet
piskad av ångest
darrande
trampande sig själv i klättringen?
Med naglar i hjärtat
frustande lidelse
(eld och lidande)
störtar jag skapar jag
i ångande rytmer
(borrar och borrar)
mänskan.

II.

Nånstans
högt uppe
ler en blomma.

Dess kalk

är vitare än snö
men ådrorna i den
är röda som blod
(och där är hjärteblod).
Den skönaste blomman.
Oförskyllt lidande
är dess namn.
Den genomgångne får se den
när han dör.

III.

Det är lögn
att lidandet gör oss goda! —
att det förädlar oss
lyfter mot stjärnorna
att det och blott det alstrar skaparkraften i oss
kör oss framåt.
Trälreligionen — det är lidandet,
förtryckarpiskornas giftfilosofi
livsonanisternas bolarång
herrarnas hundhimmel —
vi vi! — vi trälar som skall skapa världen fri:
undan med lidandet
när vi undanvräker de andra förbannelserna!
Ett av våra mål:
att tillägna oss fröjden.

DIKTONIUS

LE VIEUX COLOMBIER

Vi här i Finland äga inte några vidare uppmuntrande erfarenheter angående en konstnärligt intim teaters förmåga att en längre tid hålla sig uppe. Det är väl knappast någon som ville förneka att oss gjordes ett stort behov av en sådan. Men ändå — de försök som några gånger av mer eller mindre uppriktiga konstantusiaster gjorts i syfte att realisera en dylik scen ha i tur och ordning erhållit en ganska bråd ändalykt. För det mesta väl på grund av att kontakten med publiken uteblivit.

Vi minnas nogsammt hur det gick den av friherre Uexkull-Gyllenband med många vackra ord och goda avsikter grundlagda Ida Aalberg-teatern, vars intelligenta men ofta överanalyserade prestationer gemenligen försiggingo inför tomma stolar. Och med en uppriktig saknad erinra vi oss Elli Tompuris Vapaa Näyttämö, en konstnärlig intim teater som verkligen ville något och också gav något. Och som hade haft de största förutsättningar att existera ännu i den dag som är, ifall den bl. a. inte på vissa håll blivit utsatt för en systematiskt genomförd presskampanj, varvid man med en konservativ fraskonstnärlighets och en affekterad sedlighets lättsvingade vapen allvarligt bemödade sig om att imponera på sin redan förut vid allsköns ledband vänjda publik. Elli Tompuris teater slutade efter blott ett spelårs verksamhet och vi stodo åter utan någon scen, där de modärna och konstnärligt levande dramatiska strävandena hade fått tillfälle att i ostörd ro utveckla sig.

Med dessa bedrövliga erfarenheter inom eget land rekapitulerade i minnet skall det måhända ej sakna sitt intresse att stifta bekantskap med de konstnärliga principerna och arbetsmetoderna vid en fransk intim konstteater, som verkligen lyckats skapa sig en position — isynnerhet som den kungjort sin avsikt att inom en snar framtid föranstalta gästspelsturnéer i de skandinaviska länderna, vårt eget land inbegripet.

Scenen är Le Théâtre du Vieux Colombier i Paris — dess grundläggare och ledare heter Jaques Copeau.

Jaques Copeau hade ursprungligen ärnat bli skådespelare, men inte kunnat finna sig tillrätta i de parisiska teaterförhållandena. Allt gick blott ut på att blända eller roa den stora publiken, den dramatiska *konsten* förde ett tynande liv bland den dramatiska *kommersens* granna och pösande virrvarr. Därför slog han om och blev litteratör. Efter några oroliga läroår både i Paris och utomlands erhöll han anställning som teaterkritiker i tidskriften „La Grande Revue”. Sedermera var han, år 1909, med om att tillsammans med några av sina vänner — bl. a. författarna Paul Claudel, André Gide och Charles-Louis Philippe — grundlägga den numera i det franska kulturella livet högst betydelsefulla tidskriften „La Nouvelle Revue Française”.

Som teaterkritiker hade Copeau nu ett ogement tillfälle att sjunga ut med allt det han hade på hjärtat angående den dramatiska konstens dekadans. Och han gjorde det med besked. Det blev ett nästan uteslutande nedrivande arbete — helt visst till hans egen djupa sorg — men han kände att detta var den enda utvägen om han ville bereda plats för det konstens tempel han drömde om att någon gång i framtiden kunna resa.

Och när den tiden var kommen visade han sig faktiskt vara lika nitisk och skicklig i att bygga upp som han förut varit det uti att riva ned. Det var i oktober 1913 han med bistånd av en grupp likatänkande skriftställare och konstnärer äntligen kunde öppna portarna till sitt nya tempel. Det var visserligen inte vidare högt och imponerande till sitt yttre — blott en liten trång teatersal i ett hus vid Rue du Vieux Colombier, efter vilken gata man även helt anspråkslöst kallade teatern.

Men i det templet skulle den verkliga konsten tjänas!

Copeau framhåller ofta och gärna det missionära i sitt företag. Under hela den tid teatern verkat har han flitigt författat och publicerat ströskrifter, broschyrer och artiklar i syfte att för allmänheten även teoretiskt klargöra det be-

rättigade och nödvändighetsbetingade i sin verksamhet samt utstaka riktlinjerna för sin framtida verksamhet. Sålunda ha nyligen i broschyrform utkommit tvenne välskrivna och instruktiva arbeten av honom: *Les amis du Vieux Colombier*” och „*L'école du Vieux Colombier*”.

I sitt programtal anförde han kort före teaterns öppnande med en ganska bestämd tonvikt på ordet, att det var *indignationen* som drivit honom och hans vänner till att sammansluta sig och främst mot teaterns nuvarande form av en industriell inrättning. De ville dra i härnad mot all den bluff och ihållighet, stjärnkult och kulisslyx, som degraderat den modärna teatern till endast ett medel för en samvetslös skara monopolinnehavare och upptågsmakare att samla in pengar. De ville höja smaken hos den allt mera vilseförda publiken och om möjligt väcka ansvars känslan hos den i penningväldets sold verkande kritiken. De beslöto genom ihärdigt arbete förverkliga en scen, som fordrade mycket av både författare och skådespelare och som åter skulle samla den intelligenta och konstförståndiga publik, vilken inte kände sig hemmastadd i de traditionella lyxteatrarna. Det var en renässans, en förnyelse denna nya scen skulle betyda:

„Vi vilja arbeta på att återge teatern dess glans och dess storhet. I detta företag bringa vi, i brist på geni, en beslutsam iver, en samlad styrka, oegennyttia, tålmod, system, sakkännedom och odlad smak, kärlek till och behov av det som är välgjort. Och av vilka kan man vänta ett mer angeläget bemödande, än av dem för vilka det gäller deras liv? icke av handelsmännen, icke av amatörerna, icke av de högfär-

diga esteterna, utan av arbetarna inom konsten, övade i sitt kall, bearbetande materialet och uttänkande planen från grundläggningen till fullbordandet. Emedan vi äro unga ännu, emedan vi äro medvetna om målet och i besittning av praktiska möjligheter att uppnå det — låt oss icke tveka. Ingenting må avleda vår uppmärksamhet. Låt oss lämna all mindre betydande verksamhet. Man skall gripa sig an med arbetet med hela sin uppgift för ögonen. Den är vittomfattande och skall bli arbetsdryg. Vi våga knappast hoppas att kunna föra den till slutet. Andra än vi skola kanhända fullborda byggnaden. Låt oss då försöka att åtminstone forma den lilla kärna, varur livet skall utgå, omkrig vilken de stora insatserna i framtiden skola utföras.”

Copeau samlade omkring sig en grupp unga och entusiastiska skådespelare, vilka ingenting bättre begärde än att få skapa en innerlig, enkel teaterkonst och därför voro villiga att ödmjukt underkasta sig samspelets fordringar. Det har aldrig funnits några stjärnor på Vieux Colombier, men däremot är det alls inte ovanligt, att en aktör eller aktris, vilken den ena kvällen kreerar en stor huvudroll, den andra kvällen uppträder som en obetydlig statist. Den lilla truppen vet sig kämpa för gemensamma ideal och mot en gemensam front — därför sammanhålles den av en stark kamratanda. Sommarferierna tillbringar Copeau tillsammans med sina sujetter någonstades i landsorten, där man genom rollanalyser, litteraturstudium och kroppsliga övningar förbereder sig för vinterns kampanj.

R. H—m

(Forts.)

EN SLAGS PRENUMERATIONSANMÄLAN

KONSTEN vilja vi tjäna, den eviga konsten, som lik en hög inspiratris gått vid människans sida under alla hennes utvecklingsstadier. Dess språk är allmänmänskligt: det förstås av alla nationer och tider, det förenar oss, det tjugonde århundradets barn, med den förhistoriske vilden, som, lyssnande till sin inre daimon, ristat sina

underbara tecken i stenen. Vi förstå honom, emedan han talat konstens språk, vi förstå alla, vildar, hedningar och kristna, kineser, tyskar, engelsmän, vi förstå folket på Spetsbergen och Haiti, vid Mississippi, Volga och Guadalquivir, vi förstå stenarna i Rom, i Pompeji, i Paris — så snart de tala detta unga urgamla språk. Det

är internationellt. Därför anse vi att en konst, som är nationell i den meningen, att den kan förstås bara av en enda nation, är svag konst. Och därför anse vi, att den som säger, att en viss konstepok är ny i den meningen, att dess ideal aldrig förr blivit uttryckta, är en bedragare, medveten eller omedveten.

KONSTRIKTNINGAR erkänna vi icke: de äro för dem som måste skrika för att göra sig hörda, emedan deras ord sakna inre makt, de äro till för dem som måste gestikulera för att bli förstådda, emedan deras ansikten äro döda. De många „ismerna” av i dag äro i sin splittrade mångfald bara ett tecken på att vi genomleva en brytningstid: de äro till för att övervinnas.

DEN NYA GENERATIONENS röst, som redan genomtränger larmet, skall med sin visionära klarhet övertösta dem, liksom tonen överröstar bullret. Tillsvidare kunna vi inte gripa den nya tonen, men den dallrar redan i luften, den skälver i tusen unga hjärtan: den vill fram. Och den ropar sitt *framåt marsch!* till de unga konstnärerna, som fått nog av den diletantiska naturalismens och dess „psykologiska” avarters kölvatten. Ut på öppna havet igen! så ljuder deras stridsrop, vräk ut den ärvda barlasten, skratta åt den gamla estetikens behagligt placerade sjömärken och styr efter egen kompass! Detta djärva tilltag är ingalunda någonting så oerhört och för vår tid utmärkande, som man velat göra gällande: generationernas lag fordrar en sådan strid. Där man ser fäders och söners ideal gå hand i hand, där vet man att det är något fel på ungdomen, att den har åldrats i förtid.

Hur skönt är inte livet, när det växlar så, från höst till vår!

DEN NYA KONSTEN som vi tro på och vilja strida för är därför ingenting annat än den gamla konstens nya vår. Vad kan väl vara enklare och sannare! Naturen själv har lärt oss att det vissna lövet multnar — varför skulle vi icke säga ifrån att det är ruttet. Naturen själv har lärt oss att nya blomster spira fram om vå-

ren — varför skulle vi icke få säga, att de äro nya, ehuru väl vetande, att det är de evigt samma blomstren!

ULTRA är ett namn, som för en tidskrift som vår har sin giltighet endast i Finland. Tar man ordet efter mellaneuropeisk måttstock, blir det missvisande. Vi höra till „de yttersta” endast i ett land, som, i likhet med vårt, står på den naiva oskuldens ståndpunkt i fråga om alla ungeuropeiska kulturströmningar. I detta land, där endast måleriet nödtorftigt erövrat en viss (ack, hur begränsad!) rätt till modernitet, men där litteraturen fortfarande i ostörd ro drömmar topelianska drömmar eller rimmar runeburgsk efterklang (den manliga dikten, hjältesporrarna!) eller kokar en nationellt-folklig soppa på någon moralisk spik — i detta land äro vi *tvungna* att vara ultra, ifall vi vilja vara hederliga, och att heta Ultra, i fall vi vilja vara ärliga.

ALLMÄNHETEN skall, det hoppas vi, möta vår strävan med förståelse och i sin mån hjälpa till att med allt fastare band knyta vår avkrok av världen vid det stora andliga moderlandet: Europa.

PRENUMERATIONEN kan ske genom postverket, bokhandeln, våra ombud eller å expeditionen i Helsingfors, Norra Järnväggsgatan 15. Telef. 42 876.

TILAUSILMOITUS

Lehden toimitus: kirjailija maist. Lauri Haarla ja kirjailija Hagar Olsson sekä maist. Raoul af Hällström, avustajina m.m. tunnetut ulkomaalaiset kirjailijat ja taiteilijat sekä pätevät kotimaiset voimat. Lehti ilmestyy 16-sivuisena kahdesti kuussa kuun 14:nä ja viimeisenä päivänä. Lehden tilaushinta ajalta syys—joulukuu 1922 on 30 mk. Yksityisnumeroitten hinta 6 mk. Lehti on tilattavissa toimistostamme os.: Helsinki, Pohj. Rautatieenk. 15, puh. Töölö 42 876, kirjakaupoista, kaikista postikonttoreista tai asiamiehiltämme ympäri maata.

Juuri ihmestynyt!

LAURI HAARLA

Hanuumanin tytär

3-NÄYTÖKSINEN APINAKOMEDIA

Näytelmän ensiesityksen arvosteluja:

Huugo Jalkanen VALVOJASSA: „Hanuumanin tytär“ jatkaa samaa romanttisen värikästä suuntaa, minkä Haarla kahdella tragediallaan on viitoittanut. Sekin todistaa, että yhä vallassa olevan mutta raihnaan naturalismin sijalle on nousemassa uusia vereksiä kirjallisuuden oraita, jotka vartuttuaan kantavat vielä varmasti runsaan sadon.“ — — — „Hanuumanin tytär“ oli poikkeuksellinen ja mielenkiintoinen ilmiö meikäläisen näytelmän alalla.“

Nimim. R. H:m YLIOPPILASLEHDESSÄ: „Haarlassa tapaamme vihdoinkin suomalaisen runoilijan, joka ei elä naturalismin kahleissa, joka tahtoo pohtia ihmiskunnan suuria elämänkysymyksiä, ja joka runoillessaan vielä osaa uneksia.“ — — — „Hänen yhteiskuntakritiikkinsä on romanttisen ironinen, hänen kuvauksensa nuorten vapaudenkaipuusta ja heräävästä rakkaudesta täynnä romanttisen hehkuvaa lyriikkaa.“

Teoksen lähetys kirjakauppoihin päättynyt

Oy Daimon A.B.

*50 mk
8 palkki-*

KIRJALLISTAITEELLINEN
AIKAKAUSLEHTI

TIDSKRIFT FÖR NY KONST
OCH LITTERATUR

ULTRA

saadaan tilata kirjakaupoista, maan kaikista
postitoimistoista, lukuisilta asiamiehiltämme
ympäri maata sekä konttoristamme Pohjois
Rautatienkatu 15 (Puhelin 42 876)

kan prenumereras genom postverket, bok-
handeln, hos våra agenter eller å expeditio-
nen Norra Järnvägsgatan 15 (Telef. 42 876)

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ *Daimon* FÖRLAGSAKTIEBOLAGET

Uusin ensiluokan kirjapaino

KESKUSKIRJAPAINO OY.

HELSINKI · NIKOLAINKATU 19 · PUHELIN 34 97

Suorittaa kaikenlaista kirjapainotyötä

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ

Daimon

FÖRLAGSAKTIEBLAGET

Me olemme alkaneet julkisen toimintamme ja pyydämme täten kunnioittaen kiinnittää kirjallisuutta harrastavan yleisön huomiota toimintaamme, jonka päämääränä on yksinomaan taiteellisesti pätevän runouden julkaiseminen sekä alkuperäisinä suomen- ja ruotsinkielisinä teoksina että käännöksinä uudesta eurooppalaisesta kirjallisuudesta. Toimiston osoite on: *Helsinki, Pohjois-Rautatienkatu 15, Puhelin: Töölö 42 876*

Vi ha numera vidtagit med vår verksamhet och ha härmed äran att fästa den litterärt intresserade allmänhetens uppmärksamhet vid det nya företaget, som avser att utgiva endast konstnärligt giltiga alster i form av svensk- och finskspråkiga originalverk samt översättningar av modern europeisk litteratur. Förlagets adr. är: *Helsingfors, N. Järnvägsg. 15, Telef. Tölö 42 876*